

Wystawy zwierząt hodowlanych w Szczyrzycu

Kazimierz Żukowski

Wystawy zwierząt są podstawowym w hodowli sposobem prezentowania własnego dorobku. Są przy tym szkołą hodowli, stwarzają bowiem jej organizatorom możliwość przedstawiania hodowcom efektów uzyskanych na drodze do celu hodowlanego, jaki sami dla rasy obrali.

Wystawy rolnicze, niezależnie od ich rangi, a więc począwszy od lokalnych pokazów, poprzez regionalne, specjalistyczne, aż po krajowe i międzynarodowe, przyczyniają się zawsze do pobudzenia wysiłków produkcyjnych, a nawet ożywienia gospodarczego. Nade wszystko zaś kształtują świadomość zawodową rolników oraz rozbudzają ambicje hodowców i producentów. Powszechnym zwyczajem jest chlubienie się przez całe pokolenia uzyskanymi na wystawach medalami, nagrodami, wyróżnieniami, dyplomami, listami gratulacyjnymi – świadczącymi o sukcesie przodków i własnym.

Corocznie urządzone wystawy stają się świętem hodowlanym. Mają również duże znaczenie praktyczne. Dokonywana przez sędziego lub zespół sędziów obiektywna ocena typu i budowy prezentowanych zwierząt umożliwia hodowcy porównanie własnego zwierzęcia z innymi, co stwarza niecodzienną okazję oszacowania osiągniętego stopnia doskonalenia własnego stada (Piechowska, 2005). Zaistniała tym sposobem rywalizacja wyzwala silne ładunki emocji, ale równocześnie pobudza ku konsekwentnemu postępowaniu hodowlanemu, jakie może przyczynić się do poprawy własnego stada.

Wystawy rolnicze w Małopolsce mają

swój początek w czasach zaboru austriackiego.* Pierwszą wystawę rolniczą wraz z pokazem zwierząt urządzono we Lwowie w 1850 roku. Do 1854 r. odbywały się one corocznie, potem rzadziej, ale na większą skalę, a od 1852 r. – także na prowincji: w Stanisławowie, Tarnopolu, Brzeżanach. Pierwszą dużą, trwającą miesiąc wystawę urządzono we Lwowie w 1877 r. Szczególnie znana była wystawa hodowlana zorganizowana w ramach Powszechnej Wystawy Krajowej we Lwowie w roku 1894, którą w ciągu pięciu miesięcy jej trwania zwiedziło ponad milion osób – z wszystkich trzech zaborów. Otworzył ją arcyksiążę Karol Ludwik, a swoją obecnością zaszczycił cesarz Franciszek Józef I. Na wystawie tej polskie bydło czerwone (nazwane w katalogu jeszcze rasą bułeczkowatą) pokazano w liczbie 64 zwierząt. W kolejno zmieniających się stawkach w trakcie trwania wystawy zaprezentowano ogółem 876 sztuk bydła; 20% z tej liczby stanowiło bydło z obór włościańskich.

Pierwszą wystawę rolniczą w Galicji Zachodniej zorganizowało TRK w Krakowie w 1853 r., a pięć następnych też tutaj – w ciągu drugiej połowy XIX wieku. Wystawy prowincjonalne odbywały się w Przemyślu, Rzeszowie, Jarosławiu, Tarnowie, Rymanowie, Jaśle, Nowym Sączu, Nowym Targu, Białej Krakowskiej (dzisiejszej dzielnicy Bielska-Białej). TRK organizowało też specjalistyczne wystawy mleczarskie: w 1871 r. w Krakowie (pierwsza wystawa nabiału w całej monarchii austro-węgierskiej), w 1903 r. w Przemyślu i w 1906 r. w Rzeszowie.

*Statut tych wystaw, opracowany przez Komitet Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego we Lwowie (organizacji założonej w 1829 r.), został w roku 1848 zatwierdzony przez cesarza Ferdynanda I. W Galicji Zachodniej (stanowiącej 1/3 powierzchni całej Galicji) pierwszą organizacją rolniczą było Towarzystwo Rolnicze Krakowskie (TRK) założone w roku 1845 w Krakowie. Dla obszaru całej Galicji założone zostały w 1882 r.: Towarzystwo Kółek Rolniczych i jego odpowiednik, zajmujący się tylko ludnością ukraińską – Silskyj Hospodar. W dostępnej literaturze brak jest wzmianki o angażowaniu się tych organizacji w urządzenie wystaw hodowlanych.

Pierwsza specjalna wystawa czerwonego bydła polskiego miała miejsce w Krakowie w 1897 r. Miało to związek z coraz liczniej zakładanymi w Galicji w drugiej połowie XIX w. stadami bydła czerwonego. Kompletowanie tych stad w majątkach ziemskich następowało początkowo wyłącznie z zakupu krów w gospodarstwach chłopskich, w których chów bydła czerwonego też znacznie się rozszerzał. W roku 1894 powołane zostało Towarzystwo Hodowców Czerwonego Bydła Polskiego Galicji Zachodniej, a w następnym założono Związek Hodowców Czerwonego Bydła Polskiego przy Towarzystwie Rolniczym Krakowskim, który zapoczątkował systematyczną pracę hodowlaną nad rodzimą rasą. Na wystawie tej pokazano około 250 zwierząt pochodzących z 9 stad należących do majątków ziemskich i dwóch szkół rolniczych oraz z około 100 gospodarstw chłopskich z powiatów limanowskiego i bialskiego (wschodniej części obecnego powiatu bielskiego).

Stawkę bydła rasy polskiej czerwonej zaprezentowano także na wystawie hodowlanej w Wiedniu w 1913 r. Złoty medal uzyskał tam buhaj Topór Rzeźbiony, wystawiony przez Zygmunta Marsa z Limanowej. Pierwszą nagrodę uzyskała krowa rasy czerwonej polskiej z obory Wojciecha Undasa, członka Włościańskiego Związku Hodowców Czerwonego Bydła Polskiego w Jodłowniku. Odznaczone zostały też krowy z obory Adama i Mariana Finków w Komornikach, pow. myślenicki. Kilka krów rasy po zakupiono z wystawy wiedeńskiej do Bawarii.

Oba Towarzystwa, lwowskie i krakowskie, urządzały – przy udziale okręgowych towarzystw rolniczych – corocznie liczne terenowe pokazy bydła, zwłaszcza gdy od roku 1892 zostały połączone z przyznawaniem nagród pieniężnych (Pruski, 1975).

W Szczyrzycu już w roku 1900 odbyła się wystawa hodowlana, na którą doprowadzono aż ponad 800 sztuk bydła czerwonego polskiego. 125 hodowców tej rasy zostało wówczas nagrodzonych, w tym 120 premii przyznano dla buhajów, krów i jałowic z obór włościańskich. Na wystawie tej przedstawiono też ponad 170 koni i 27 sztuk trzody chlewnej (Bojanowski, 1900).

W okresie dwudziestolecia międzywojennego szczególnie pamiętne były wystawy: poznańska w 1929 r. i lwowska w 1934 roku. W Poznaniu urządono w 1929 r. Powszechną

Wystawę Krajową (PWK) z okazji 10-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości. Atrakcją dydaktyczną w dziale rolnym było (nieznane na wystawach zagranicznych) gospodarstwo hodowlane, w którym eksponowano zwierzęta wystawowe (w ilości: 940 koni, 1047 sztuk bydła, w tym 221 szt. bydła opasowego, 435 świń, 529 owiec, drób i drobny inwentarz). Obrazujące polskie rolnictwo tablice ściennie na PWK przedstawiały jednak nasz kraj tylko jako wielkiego producenta zbóż i ziemniaków (Konopiński, 1929).

Jubileuszową Wystawę małopolskiego bydła czerwonego z okazji 40-lecia Towarzystwa Hodowców Czerwonego Bydła Polskiego w Galicji urządono we Lwowie we wrześniu 1934 r. Pokazano 560 buhajów, krów, jałówek. Był to, według prof. Moczarskiego (1934), cenny przegląd dorobku osiągniętego na „pierwszym zaledwie etapie drogi ku wyrobieniu własnego, małopolskiego typu, względnie typów (...) bydła czerwonego – mięsno-mlecznego i czysto-mlecznego. Wynikiem wytrwałej pracy Małopolskiego Związku Hodowców jest triumfalny pochód bydła czerwonego polskiego w Małopolsce”.

Wystawy w Szczyrzycu

Po drugiej wojnie światowej Wydział Rolnictwa Krakowskiego Urzędu Wojewódzkiego urządzał corocznie w Szczyrzycu aukcje młodych buhajów hodowlanych rasy polskiej czerwonej. Hodowcy małopolscy doprowadzali na nie około 200 do 300 zwierząt. Na ich zakup przyjeżdżali hodowcy i reprezentujący administrację rolną zootechnicy z wszystkich województw, w których zrejonizowane było polskie bydło czerwone. Był to ponad 20-letni okres dominacji hodowli krakowskiej w obrębie rodzimej rasy. Aukcje te odbywały się najpierw we Mstowie pod Jodłownikiem, później w Szczyrzycu – do połowy lat 60. Następnie przeniesiono je do Pisar k. Krakowa (Staszczak, 2007).

W 2005 roku – po długoletniej przerwie w urządzaniu wystaw tej rasy (była ona w tym okresie pokazywana jako część ogólnych wystaw zwierząt hodowlanych) odbyła się w Szczyrzycu regionalna wystawa bydła polskiego czerwonego, będąca częścią obchodów 110. rocznicy powołania w 1894 roku Towarzystwa Hodowców Czerwonego Bydła Polskiego w Galicji Za-

chodniej i założenia w 1895 roku Małopolskiego Związku Hodowców Bydła Czerwonego przy Towarzystwie Rolniczym Krakowskim. W ramach tych obchodów (19-21 maja 2005 r.), zorganizowanych przez Instytut Zootechniki w Balicach, Małopolskie Towarzystwo Hodowców Bydła z siedzibą w Zabierzowie k. Krakowa oraz Urząd Gminy Jodłownik, odbyła się sesja naukowa w Balicach, sesja terenowa w celu zapoznania się uczestników z oborami bydła polskiego czerwonego w powiecie limanowskim i nowotarskim oraz opisywana wystawa w Szczyrzycu (Trela i in., 2005).

Hodowcy z powiatów województwa małopolskiego: bocheńskiego, gorlickiego, limanowskiego, nowosądeckiego, nowotarskiego, tatrzańskiego oraz z Obłęgorka w woj. świętokrzyskim przedstawili na wystawie 47 krów i jałówek. Ocenę wystawową wykonał p. Roman Januszewski, główny selekcjoner Polskiej Federacji Hodowców Bydła i Producentów Mleka wraz z towarzyszącym mu asystentem, Józefem Ficem. Czempionkami zostały krowy: Bajka PL00504923576-5 G hodowli Jana Solarczyka z Wróblówki, Fraszka I PL00500331136-8 G hodowli Pawła Ruchały z Podczerwonego, Wiśnia 3 PL00501172616-1 G hodowli Stanisława Liszki z Porąbki, Kania PL00500421678-5 G hodowli Mieczysława Majchrowicza ze Skawy (mp., 2005). Nagrodę specjalną – za długowieczność – przyznała redakcja czasopisma „Chów Bydła” 14-letniej krowie Bucola 102 PL00500331346-1G – nadal regularnie rodzącej, która w XI laktacji dała w 305 dniach doju 4641 kg mleka o zawartości 4,43% tłuszczu. Była to krowa hodowli Jacka Wąsowicza i Heleny Romer-Wąsowiczowej z Gospodarstwa Hodowlanego w Jodłowniku. Gospodarstwo to, dawny majątek rodziny Romerów, w którym Stefan Romer założył w 1893 r. stado bydła czerwonego polskiego, zostało uznane za pierwszy ośrodek systematycznej pracy hodowlanej nad tą rasą – nieprzerwanie do dziś prowadzonej (Kowol, 2005).

Wystawa wzbudziła nadzwyczaj żywe zainteresowanie wśród rolników – frekwencja przeszła wszelkie oczekiwania. Staranne przygotowanie organizacyjne i urozmaicenie programu występami regionalnych grup muzycznych przyczyniło się do pełnego powodzenia tego przedsięwzięcia, którego głównym organizatorem był profesor Jan Trela.

Na wystawach hodowlanych organizowanych w ostatnich latach bydło polskie czerwone jest oceniane i prezentowane w dwóch grupach, a mianowicie: zwierząt objętych podstawowym programem hodowlanym oraz programem ochrony zasobów genetycznych. Rodzi się pytanie, czym jest podyktowane, niepraktykowane dawniej, oddzielne traktowanie zwierząt tej samej rasy, będących w tej samej klasie wieku. Odpowiedź wymaga jednak choćby pobieżnego nakreślenia problemu hodowli tej rasy w ostatnich 30 latach XX wieku.

Od 1973 roku następowało radykalne zmniejszanie liczebności pogłowia rasy polskiej czerwonej (stanowiącej z końcem lat 60. około 18% pogłowia bydła w kraju) poprzez administracyjne ograniczenie obszaru jej występowania do trzech zaledwie powiatów w podgórskiej części Małopolski i utworzenie tam tzw. rejonu zachowawczego hodowli bydła rasy pc. W 1982 r. zniesione zostały środki pomocowe dla rolników hodujących bydło czerwone w rejonie zachowawczym. Było to następstwem odejścia od obowiązującej dotąd w kraju tzw. rejonizacji ras wszystkich gatunków zwierząt gospodarskich. Wywołane likwidacją dotacji nagłe pogorszenie opłacalności chowu bydła rasy pc zagroziło dalszemu istnieniu tej rasy. W tej sytuacji utworzono w 1983 r. trzy stada hodowli zachowawczej tej rodzimej rasy, liczące ponad 250 krów. W programie hodowlanym natomiast (funkcjonującym w Małopolsce od 1975 roku), obejmującym populację aktywną oraz oddziałującym poprzez inseminację na chów masowy bydła polskiego czerwonego, głównym celem hodowlanym stało się zwiększenie mleczności tej rasy. Dla przyspieszenia w tym zakresie postępu hodowlanego użyto w rozrodzie buhaje pochodzące z krzyżowania krów rasy pc z buhajami rasy Angler. Przyczyniło się to niewątpliwie w zasadniczy sposób do osiągnięcia w 2006 roku wydajności wynoszącej w 305-dniowych laktacjach 1492 krów, objętych oceną mleczności, średnio 4028 kg mleka, 172 kg tłuszczu przy zawartości 4,28% tłuszczu i 3,34% białka w mleku. Współczesne polskie bydło czerwone coraz skuteczniej konkuruje z napierającymi na jego region w Małopolsce innymi rasami bydła mlecznego, czego dowodem jest rosnąca liczba pierwszych unasinień buhajami rasy pc (w 2005 r. ponad 13 tys., w 2006 r. – 15 522).

Równocześnie realizowany jest program zachowawczej hodowli rodzimej rasy. Ze wspomnianych już trzech stad zachowawczych pozostało – po skasowaniu w połowie lat dziewięćdziesiątych dotacji państwowej – tylko jedno, prowadzone w Stacji Badawczej Rolnictwa Ekologicznego i Hodowli Zachowawczej Zwierząt Polskiej Akademii Nauk w Popielnie. Instytut Zootechniki rozwija równocześnie program ochrony zasobów genetycznych dawnego typu tego bydła, zatwierdzony przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w roku 2000. Organizacyjne ramy realizacji tego programu przybrały nowy kształt w 2004 r. z chwilą powierzenia przez ministra profesorowi Jędrzejowi Krupińskiemu funkcji krajowego koordynatora działań na rzecz ochrony rodzimych ras zwierząt gospodarskich, sprawowanej poprzez kierowanie pracami utworzonego w Instytucie Zootechniki w Balicach Krajowego Ośrodka Koordynacyjnego Ochrony Zasobów Genetycznych Zwierząt w Polsce. W obszarze hodowli bydła polskiego czerwonego programem tym jest obecnie objętych nieco ponad 1200 krów w ponad 130 oborach (Krupiński i Krawczyk, 2007).

Na opisywaną krajową wystawę czerwonego bydła polskiego w Szczyrzycu w roku 2007 zakwalifikowanych zostało i wpisanych do kart katalogowych 40 krów i 13 jałówek cielnych objętych programem ochrony zasobów genetycznych oraz 51 krów objętych podstawowym programem hodowlanym. Na wystawę hodowcy doprowadzili 58 zwierząt. Oceniał je p. Roman Januszewski, główny selekcjoner Polskiej Federacji Hodowców Bydła i Producentów Mleka wraz z towarzyszącymi mu – p. dr. Jerzym Żółkowskim i p. Pawłem Ruchałą, hodowcą z Podczerwonego. Oto lista krów, którym przyznano w Szczyrzycu czempionaty: Beksa PL005094514174 KAND i Beza PL005072845535 G hodowli Jana Solarczyka z Wróblówki, pow. nowotarski; Wierzba PL005039315910 W hodowli Jana Smagi ze Stróży pod Skrzydłaną, pow. limanowski (uzyskała najwyższą na wystawie ocenę: 87 punktów); Legia PL005095121494 G hodowli Pawła Miechówki z Jodłownika; Saba PL 005039498514

G hodowli Franciszka Stocha z Załuczego, pow. nowotarski; Malina PL005004373532 W hodowli, Marii Kopeć z Gronkowa pow. nowotarski; wśród jałovic cielnych czempionat uzyskała Miła PL005113485577 hodowli Wojciecha i Ewy Łukaszów z Krempachów, pow. nowotarski (Szarek i Węglarzy, 2007).

Urządzanie wystaw czerwonego bydła polskiego odgrywa szczególną rolę w propagowaniu hodowli tej rodzimej rasy. Wprawdzie rosnąca liczba krów i jałówek unasienionych buhajami tej rasy świadczy o docenianiu przez rolników jej walorów, jednakże dla kultywowania tradycji hodowlanych i przywiązania rolników do chowu bydła czerwonego wystawa hodowlana ma specjalne znaczenie. Zwłaszcza, gdy do jej prestiżu przyczynia się – jak w przypadku tegorocznej wystawy szczyrzyckiej – honorowy patronat marszałka województwa i obecność kierowników i przedstawicieli wojewódzkich, powiatowych i gminnych urzędów i administracji państwowej i samorządowej, a także związanych z rolnictwem instytucji naukowych oraz ogólnokrajowych i regionalnych organizacji rolniczych. Wręczyli oni hodowcom zwierząt nagrodzonych i wyróżnionych kilkadziesiąt pucharów okolicznościowych i listów gratulacyjnych. Obecność prasy, radia, telewizji i ukazujące się w mediach relacje z przebiegu wystawy dopełniły nadaną tej imprezie oprawę. Wszystko to w sumie złożyło się na udany pod każdym względem debiut inicjatora i organizatora wystawy – p. Jacka Andrzeja Wąsowicza, prezesa Krajowego Związku Hodowców Czerwonego Bydła Polskiego z siedzibą w Jodłowniku, zrzeszonego w Polskiej Federacji Hodowców Bydła i Producentów Mleka. Pracownicy Federacji w Regionalnym Biurze Hodowli Bydła w Zabierzowie, p. Piotr Kowol, p. Barbara Zdebska-Staszczak i p. Wojciech Rasiński, poprzez wybór zwierząt i przygotowanie danych do katalogu, a więc wykonanie zasadniczej fazy wstępnej, przyczynili się w walnie do organizacji wystawy i osiągniętego sukcesu, czego wyrazem była powszechnie słyszana opinia uczestników, że wystawa taka powinna być urządzana corocznie.

Literatura

- Bojanowski S. (1900). Bydło, konie i trzoda chlewna na wystawie w Szczyrzycu. Tyg. Rol., 29: 30-31.
- Konopiński T. (1929). Wielkie dzieło narodowe (z okazji otwarcia Powszechnej Wystawy Krajowej). Prz. Hod., 5: 129-133.
- Kowol P. (2005). Tradycja zobowiązuje. Chów Bydła, 4: s. 3.
- Krupiński J., Krawczyk J. (2007). Organizacyjne i prawno-ekonomiczne uwarunkowania ochrony zasobów genetycznych zwierząt w Polsce. Prz. Hod., 6: 3-10.
- Moczarski Z. (1934). Wrażenia z Wystawy Jubileuszowej małopolskiego bydła czerwonego we wrześniu 1934 r. we Lwowie. Prz. Hod., 10: 177-181.
- mp. (2005). Wystawy hodowlane szkołą hodowli. Chów Bydła, 7: 15-17.
- Piechowska T. (2005). Rola wystaw w hodowli bydła mlecznego. Chów Bydła, 5: s. 5.
- Pruski W. (1975). Hodowla zwierząt gospodarskich w Galicji w latach 1772-1918. Wrocław, Ossolineum. T. I: okres 1772-1881, 603 ss.; T. II: okres 1882-1918, 590 ss.
- Staszczak S. (2007). Informacja ustna.
- Szarek J., Węglarzy K. ((2007). Bydło rasy pc odrodzone jak „Feniks z popiołów”, Bydło, 7: 38-39.
- Trela J., Wójcik P., Kowol P. (2005). 110-lecie hodowli bydła polskiego czerwonego. Prz. Hod., 7: 7-11.

fot. A. Majewska